

« nebras, trium horarum spatum ponitur, ut omnis causantium occasio tolleretur; et hoc factum reor, ut compleatur Prophetia, dicens¹: *Occum bet sol in meridie, et contenebrabitur super terram in die lux.* Et in alio loco, *Occubuit sol, cum adhuc media esset dies.*» Salmeron post allatas hasce Prophetias subdit: « Ad hæc non videretur tanta potentia Crucifixi, operantis solum in aere, quanta esset si in cœlo et sole ipso signa essent edita, sicut olim Josue soli et lunæ imperavit. »

5. — *Tenebræ factæ sunt, etc.* S. Hieronymus obtenebrationis solis, et consequenter omnium aliorum planetarum, hanc assignat rationem, inquiens²: « *Videtur mihi clarissimum lumen mundi, hoc est, luminare majus, retraxisse radios suos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impii blasphemantes sua luce fruentur.* » S. Athanasius similiter inquit³: « *Atqui Sol interim radios contrahit, non sustinent videre suspensum in stipite Dominum.* » Origenes observat, quod sicuti Moyse manus suas cœlum versus extendente, prout in c. ix. Exodi legitur, dense illæ productæ sunt super Ægyptios tenebræ, qui populum Dei in dura servitute positum affligeant⁴: Ita quoque Redemptore nostro hora sexta suas in cruce manus cœlum versus, et populum illum extende, qui clamaverat: *Tolle tolle, crucifige, in tantæ impietatis et ingratitudinis poenam, in ignorantia, et cæcitatibus tenebris seputi remanserint, juxta illud regii Prophetæ: Obscurerunt oculi eorum, ne videant et dorsum eorum semper incurva.*

6. — *Tenebræ factæ sunt etc.* Inter alia implacabilis a Judæis contra Christum concepti odii signa, hoc quoque unum fuit, quod apud Sapientem dicere non dubitaverunt⁵: *Gravis est nobis etiam ad videndum.* Merito igitur Redemptor aer tenebris obtexit, ne eum distincte videre possent; unde deinceps perpetua quadam cæcitatem fuere puniti. Et quidem unum ex majoribus suppliciis, quibus Judæi ob crucifixionem Messiae puniti fuere, fuit hæc ignorantia, de qua aquid Isaiam prædictum fuit⁶: *Excœa corpori huic, et aures ejus aggrava et oculos ejus clade, ne forte videat oculis et corde suo intelligat, et convertatur.* Victor Antiochenus super Marcum scribens, ait⁷: « *Erat obscuratio illa tanta, tamque stupenda, ut sola ob miraculi magnitudinem sat esse potuerit ad convertendum omnes, quotquot spectaculo huic præsentes aderant, maxime vero, quod eo tempore accidisset, quo Judæorum Principes contumeliarum et injuriarum tela jam absolverant. Jam tum enim Deum missum fecerant, jam dictoria et probra in illum jactare desierant. Jam cuncta quæ volebant, maledicta et convicia in Jesum* »

¹ AMOS, VIII, 8. — ² S. HIER., ib. — ³ S. ATHAN., ser. cont. omn. hæres. — ⁴ ORIG., tr. 35 in Matt. — ⁵ SAP., I, 45. — ⁶ ISA., VI, 10. — ⁷ VICT. ANT., in Marc.

« meum effuderant. » Elementa enim, omnesque aliæ creaturæ insensatae, ad sumendam de injuria communi Creatori illata vindictam, unanimiter armatae erant; unde Chrysostomus ait¹: « Sentio moliri nescio quid creaturam, et intestinis motibus nonnulli elementa intelligo parturire. Minatur ecce propria mundus excidia, et rerum natura inusitato pavore terretur. Dies medius tenebrarum tyrannide discluditur, et perdidit cursum fugitiva luce fraudatus. Expectabant cuncta elementa exitum proprii Conditoris, axem suum mundus extremum vergere cupiebat in limitem. Volebat credo, sæculum protinus ire in ruinam, ne Auctoris sui tacens præteriret injuriam. » Salmeron causam ob quam Deus creaturis, ut se de injuriis Salvatoris illatis vindicarent, permiserit, his verbis insinuat²: « Elementis et soli dedit vim plangendi Deus suo modo mortem Christi, et dedisset et vindicandi, ut statim terra dehisceret et absorberet eos, ut Core, Dathan, et Abiron; aut ut aqua submergeret, ut Pharaonem cum Ægyptiis: sed potius voluit extinguiri vitam, quam suam elementum, et concessit soli et elementis, ut hominem terrent, non occidenter. »

7. — *Tenebræ factæ sunt, etc.* Voluerunt, ut reor, omnes aliæ creaturæ irrationales, et insensibiles, se coram Deo, et toto mundo purgare, et ostendere quod nullam in morte Christi partem habeant. Audite hac de re dicentem Chrysologum: « *Creatoris injuriam tota fugerat creatura. Necem Domini sui mundus evitare contendit, sciens ad totam domum vindictam protendere, in qua fuerat servorum sceleris Dominator occisus. Hinc est, quod suis se deserentibus fundamentis terra tremuit. Sol ne videret, aufugit; dies ne interest, abscessit.* » S. Bernardinus aliam quandam ingeniosam considerationem adjungit, inquiens³: « *Ecce quod aer obscuritate vestitur in testimonium sceleris, quia contra naturam patitur verus sol; et Auctori vitæ morienti nobilis lux condoluit.* » Et quidam jure vindictæ, datæ sunt tenebræ ignoranti mundo, quoniam mundus Dei Filium non cognovit. » Eodem porro tempore sol ab omnino crucifixionis Christi facinus detestari, et universum mundum in ejusdem exequiis luctuose vestire voluit. Nam ut S. Augustinus ait⁴: « *Ut tota cœli facies Dominicæ Nativitatis gloriam nova luce testatur, ita crucis injuriam novis tenebris detestatur.* » S. Ephrem sequentem adducit similitudinem, inquiens⁵: « *Si quis ex inopinato de morte charissimi alicujus sui amici nuncium accipiat, vel, etiam repente ipsum dilectum suum ante oculos mortuum videat, mox ejus immutatur vulneris: sic quoque sol lucidus, ex sublimitate cœli,*

¹ CHRYS., ser. 3 in Fer. V in Pass. — ² SALM., ib. — ³ S. BERN., t. I, s. 55, a. 1 Princ. — ⁴ S. AUG., s. 43 in Append. de div. — ⁵ S. EPHREM, t. III de Pass.

« contumeliam Domini pendens in ligno crucis cernens, immutata facie contraxit suæ serenitas radios injuriam Domini contueri non sustinens, sed luctu se ac tenebris induit. »

8. — *Tenebræ factæ sunt, etc.* Advertendum est quod in creatione mundi tenebræ lucem præcesserint, dicente Apostolo¹: *Qui dixit de tenebris lucem splendescere: ad eundem modum, quia nunc mundus renovandus erat, per novæ legis Evangelicæ exordium, ideo tenebræ illæ velut figura præcedunt tenebrarum illarum, de quibus præcedenti vesperi vera Lux prædixerat²: Hæc est hora vestra et potestas tenebrarum: e quibus lumen notitiae veri Dei, et Evangelii mox promicaturum erat.*

9. — Non defuit, qui diceret, æternum Patrem, a genere humano per crudelem mortem Filii sui (quem mundo dederat, ut illum a peccato, morte, et inferno redimeret) provocatum, aera tenebris contexisse, ut illum majori cum severitate, et cæco quodam modo, ut dici solet, castigaret. Pientior tamen videtur illorum contemplativorum meditationi qui dicunt Deum peculiariter cum mysterio universum mundum tenebris cooperire voluisse, quando Unigeniti sui morti intentus erat, ut nobis per hoc insinaret, quod mortem illam se non videre aut scire simulet. Execrandum enim hoc crucifixionis facinus dissimulabat, et sufferebat, haud secus, ac si nullam illius haberet notitiam, aut quasi in abscondito sub tenebris fuisse commissum. Unde Salmeron ait³: « *Ita ergo Deus in morte Christi se gessit erga homines, tam horrendum flagitium perpetrantes non puniens, quasi non videret.* » Simon de Cassia aliam habet reflexionem; ait enim⁴: « *Hæc tenebrae preter id, quod invisibiliter in exterioribus gestum est in aliora mentes hominum tollunt; nam miro modo voluit tunc Deus circumcidere oculos hominum cum tenebris densis, ne visus in objecta forinsecus vagaretur, sed ut ingredierentur ad cor, ad considerationem eorum, quæ agebantur in Dei Filio: et diem verterunt in noctem, ut intensior fieret contemplatio arcana: cum remittitur exterior visus, intenditur interior oculus. Unde definierunt sancti noctem, quam diem, esse speculationibus aptiorem.* »

10. — Indigari quoque hoc loco potest, cur hæc tenebræ tribus duntaxat horis, et non amplius duraverint? Dicit enim sacer Textus: *A secula autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam.* Ad quod respondet, quod quia tribus istis horis communis Creator in patibulo crucis immaniter cruciabatur, ac tandem sanctissimam exhalaturus erat animam suam; ideo sol, vero justitiae soli Christo, in monte Calvario eclip-

¹ I COR., IV, 6. — ² LUC., XXIII, 63. — ³ SALM., ib. — ⁴ SIM. DE CASS., I. XIII.

sato, se intime compati ostenderit. Simon de Cassia aliud hujus obscuritatis considerat mysterium, inquiens¹: « *Ecce quod aer obducitur tenebris, obscuritate vestitur, in testimonium sceleris quod innocens moritur. Eclypsatur contra natum Sol, quia contra justitiam patitur verus Sol: et Auctori vitæ morienti nobilis lux condoluit, et quodam jure vindictæ, datæ sunt tenebræ mundo ignorantis, quoniam mundus Dei Filium non cognovit.* »

DISCURSUS X.

RATIONES EXAMINANTUR, OB QUAS REDEMPTOR IN CRUCE ALTA VOCE CLAMARIT.

IDEA SERMONIS. — 1. Eruitur mysterium clamoris Christi, facti circa horam nonam. Christus, quantumvis clamavit tamen voce magna. — 2. Christus magno suo clamore insinuavit acerbitudem dolorum suorum. — 3. Quare Christus moriens magna voce clamaverit. — 4. Hic Christi clamor sonoram addidit resonantiam vocis Apostolorum in conversione infidelium. Christus in hoc clamore assimilatur parturienti. — 5. Vox clamoris Christi penetravit usque ad ipsum infernum. — 6. Christi clamor fuit rugitus leonis. — 7. Christus suo clamare docuit tam in hora mortis quam aliis periculis fortiter ad Deum clamandum esse.

Circa horam nonam clamavit Jesus voce magna.
Matth., xxvii, 46.

1. — Clamor, quem Redemptor noster in hac hora in cruce edidit (*Circa horam nonam clamavit Jesus*) magnis est plenus mysteriis. Albertus Magnus hanc horam fuisse existimat, in qua olim, in mundi exordio, Verbum incarnatum in paradiso terrestri post primi Adæ prævaricationem comparvens, vocem suam exulit, dicendo: *Adam ubi es?* Ait enim Albertus²: « *Circa horam nonam, quando a principio clamaverat: Adam ubi es?* » S. Paschasi super illa verba: *Clamavit voce magna, ita scribit³:* « *Credo, quia in his verbis magnum aliquod nobis ostendit sacramentum, et profundissimum in se mysterium absconditum, in eo quod clamat ad Deum.* » Origenes vero diu ante ad idem propositum ita scripserat⁴: « *Digne Deo requirendum est, quæ fuit illa magna vox Christi, utrum magna rebus significantibus mysteria aut magna sensibili, et corporali magnæ vocis auditu. Puto autem, quod omnis vox Christi Filii Dei magna est, et si fuerit lenis; et testatur Ide hoc ipso Scriptura, in locis maxime illis, in quibus vult erigere auditorem.* » Porro motivum hunc Christi clamorem et elevatam vocem admirandi, hoc est quia ut in Psalmo LXVII in quo de eius Passione tracta-

¹ Id, ib. — ² ALB. MAG., in Marc. — ³ S. PASCH., I. XII in Matt. — ⁴ ORIG., tr. 35 in Matt.

tur, prædixerat, vox ejus rauca facta fuerat, et fauces ejus exaruerunt : *Laboravi clamans, rauca factæ sunt fauces meæ*. Experientia namque verissimum esse docet, quod Sapiens in Proverbiis ait : *Spiritus tristis exsiccat ossa*. Eumdem quoque clamorem Albertus Magnus admiratur, inquiens² : « Licet esset debilitatus, et cum in debilibus, et præcipue qui exsangues, et jam pene exanimes facti sunt, sit vox acuta et debilis; tamen clamavit vox magna. » Consideratione digna est observatio illa, quam Lucas Brugensis circa veritatem historie his verbis facit³ : « Circa horam nonnam clamavit, cum iam tribus et amplius de cruce pedendisset. Ante tenebras allocutus e cruce Miserere, Discipulum, et latronem. Totum tempus tenebrarum in summo egit silentio. » Per trium namque horarum spatium continuum in atrocissimis doloribus servavit silentium, et postea alta voce clamans, ingentium mysterio locutus est ; maxime quia, ut idem Auctor notat, « exclamavit non coactus, aut animi molestitia, quam impie Calvinus docet : sed propria sponte, animo sedato, optime composito, judicante clamorem sibi edendum esse (quem, ut suarum fuit affectionum Dominus, potuisse non edere) ob causas ratione consonas. » Pergit idem auctor ostendere, hunc clamorem et vocis elevationem, nec non omnia quæ protulit, et articulate pronunciavit, præmeditata fuisse; at enim : « Non deformem clamorem, rugitum aut ejulatum edidit, qualem alii eo in supplicio constituti edere potuissent ; sed vocem articulatam emisit, nec eam quamvis, sed præmeditata tam. »

2. — *Clamavit Jesus vox magna*. Lucas Brugensis rationem quamdam adferit litteræ valde conformem, dum ait⁴ : « Ut cruciatuum quos patiebatur, acerbitatem declararet. » Dionysius Carthusianus ait⁵ : « Non ex impatientia, sed ad insinuandum vehementissimum esse suum dolorem, clamavit in omnibus enim membris patiebatur, et proper complexionis sue teneritudinem, erat summe passibilis et perceptivus doloris. » Albertus Magnus similiter ita scribit⁶ : « Clamat, immensitatem acerbitatis in dolore mortis ostendens : quod triplici ex causa fuit : una quidem naturalis est, quia speciosus forma præ filiis hominum, optimæ complexionis, et decentissimæ fuit compositionis, et ideo in morte acerbissimi doloris, maxime cum nec ætate confectus neque infirmitate in aliquo fuerit destitutus. Alia autem causa divina fuit, quia morte assumpta mortuus fuit. Hanc autem talem assumpsit, qua tantum lueret peccata, quantum Protoplatus et alii commiserant, qui totam naturam perdidrant, et hanc oportuit omnibus mortuis esse acerbio-

¹ PROV., XVII, 12. — ² ALB. MAG., in Matt. — ³ LUC. BRUG., ib. — ⁴ DION. CART., ib. — ⁵ ALB. MAG., in Luc.

« rem. Tertia autem moralis est, quia dicit Aristoteles, quod mors tanto molestior est, quando bonis melioribus privat morientem. Et ideo dicit mortem virtuosi hominis esse molestiorem, quam mortem turpis, quanto bonis per mortem melioribus privatur sciens. Oportuit ergo istam esse molestissimam, quæ tot bonorum divitem et inclytum privavit Deum vita. *Thren* i : *O vos omnes qui transitis per viam, attendite, et videte, si est dolor similis, sicut dolor*. Vox igitur magna clamavit, *Psal. cXL* : *Anxiatus est in me spiritus meus*. Hugo Cardinalis eidem opinioni subscribit, inquiens⁷ : « Exclamavit præ dolore magno, in quo et veritas humanitatis, et virtus ostenditur Divinitatis. Si enim esset purus homo, in morte fortiter clamare non posset. » Se autem hominem esse ideo ostendere voluit, quia cum natura divina humanæ naturæ hypostaticæ esset conjuncta et sacra-tissima ipsius humanitas, anima informaretur beata; nisi alta voce clamasset, dubitari potuisset, an a Diuinitate, et anima beata, corroborata humanitas vere pateretur. Unde sacer quidam Interpres inquit : « Quod nisi clamando aliquod suorum atrocissimum dolorum edidisset signum, multi, exhibito clamore portentosam hanc patientiam non humanam esse, sed in ficticio corpusculo ementitam blasphemarent. » Salmeron quoque suam quoad hoc opinionem his verbis exponit⁸ : « Vox magna usus est, ut ostenderet veritatem humanæ naturæ, et magnitudinem suæ passionis. Idecirco hac vox conquestus est de sua dictione, ne quis putare valeat, illum sensum dolorum, in tot acerbissimis tormentis, non habuisse ; nam etsi Passio omnium oculis patet, quædam tamen erant intrinsecus doloris incrementa, quæ per clamorem ostendit. » Dolor enim, quando excessivus est, ad lamenta et clamores edendos hominem adgit : ac proinde clamor ille manifestum erat indicium, quod corpore nostro passibili, passionibus vere subjecto, vestitus esset. B. Laurentius Justinianus ait⁹ : « Non arbitrandum est, ex carentia patientiæ clamoris emisisse rugitum ; sed se verum esse hominem, se carnem gestare passibilem, se mortem pavere insinuare curavit. »

3. — *Clamavit vox magna*. Chrysostomus super hæc verba ita scribit¹⁰ : « Vox magna exclamavit Dominus, ut ostenderet, sua totum id fieri potestate. » Nec solum in summo atrocissimum dolorum suorum gradu constitutus, alta voce clamavit, verum etiam in ipso actu moriendo. Unde Matthæus ait¹¹ : *Iterum clamans vox magna emisit spiritum*. Et S. Marcus pariter inquit¹² : *Emissa vox*

¹ HUGO CARD., in Marc. — ² JOAL. FERR. — ³ SALM. t. X, tr. 43. — ⁴ B. LAUR. JUST., de Triumph. Christi agon. — ⁵ CHRYS., h. in Matt. — ⁶ MATT., XXVII, 50. — ⁷ MARC., XV, 38.

magna expiravit. Hujus autem clamoris in morte sua editi, S. Thomas hoc dicit fuisse mysterium¹³ : « Voluit mori cum magna voce, ad designandum, quod ex potestate et non ex necessitate moriebatur : unde animam suam posuit cum voluit et accepit cum voluit : unde filius fuit Christo, animam ponere et recipere, quam alicui dormire et excitari. » Albertus Magnus inquit¹⁴ : « Exilem vocem consueverunt habere et acutam affliti et exsangues, in propria potestate spiritum et vitam non habentes : et ideo in hac vocis magnitudine ostendit, quod dixit Joannis x : *Nemo tolleret a me animam meam, sed ego ponam eam et iterum suno eam*; potestatem enim habeo ponendi animam meam et iterum sumendi eam. » Eadem quoque opinioni adhaeret Cajetanus, inquiens¹⁵ : « Vocem magnam emittingo expiravit, ut intelligerent etiam præsentes ibi, quod in potestate ejus est miracula facere, quod voluntarie moritur, qui tanto assumpto robore expirat, qui paulo ante adhuc non crucifixus portare nequivit crucem. » Lucas Brugensis, inter alias hujus clamoris rationes, hanc ultimo loco adducit¹⁶ : « Ut se mori ostenderet, non tam violentia inimicorum, quam voluntate, propria mori. Clamor enim hujusmodi, a Christo moribundo editus, supra humanæ naturæ vires fuit ; nam solet, non solum morientes, verum et timentes mortem, vox deficere. » Christus igitur ad ultimum usque spiritum se ex voluntate et potestate propria, non vero ad arbitrium crucifixorum suorum mori, ostendere voluit : id quod S. Thomas in articulo quodam his verbis notat¹⁷ : « Ad secundum dicendum, quod ut Christus ostenderet, quod Passio illa per violentiam ejus animam non eripiebat, naturam corporalem in sua fortitudine conservavit, ut etiam in extremis positus, vox magna clamaret, quod inter alia mortis ejus miracula computatur : unde dicitur Marci xv : *Videns autem Centurio qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait : Vere hic homo Filius Dei erat*. » S. Bernardinus hanc vocem triumphalem appellat, inquiens : « Quasi triumphali tuba certaminis victoriam manificas, ostendit, quod dolens vincebat, patiens superabat, derelictus debellabat et morientium phabat contra aereas potestates. » Mors quæ passionem ejus sigillare et claudere debebat, utpote a vera vita, quæ Christus erat, valde distans, propius ad ipsum accedere non audebat, quia stipendum peccati mors ; peccatum autem locum non habebat in Christo, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus : et ideo ut Salmeron ait : « Levavit vocem suam quasi mortem advocans, ut propius accederet. » S. Ambrosius in commentario super

¹ S. AMBR., h. 80 in Luc. — ² ANGEL. DE PAS, ib. — ³ ALB. MAGN., ib. — ⁴ DID. STELLA, ib. — ⁵ JOAN., XII, 32. — ⁶ Ps. XVIII, 5. — ⁷ RUPERT. ABB., l. VII in Joan. — ⁸ JOAN., VII, 37.

Christus vespere præcedente in sermone ultimæ Cœnæ, mulieri parturienti se assimilaverat¹: *Mulier cum parit, tristitiam habet: in cruce enim innumerous Evangelio et novæ legis gratiæ genuit filios, cujusmodi illerant, de quibus Apostolus ait²:* *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Proprium vero est parturientium, in acerbissimis partus doloribus clamare³: *Sicut parturiens loquor. Ex filiis in hoc partu editis, unus fuit centurio idololatra, qui ad hanc vocem se convertit: et multi alii, de quibus dicitur: Revertebantur percutientes pectora sua. Porro de centurione dicit Evangelista⁴: Videns autem Centurio, quod sic clamans expirasset, ait: Vere Filius Dei erat iste,*

Consideravit enim Centurio, ut Dionysius Carthusianus ait⁵: clamorem illum non fuisse naturalem, vel humanum, sed divina virtute formatum; presertim cum alii instantie separatione animæ a corpore, tantæ sint debilitatis, ut vix exiguam valeant producere vocem.

5. — *Clamavit voce magna.* Hæc vox mira sua efficacia ad ipsum usque Infernum penetravit, creaturasque insensibiles adeo fortiter pulsavit, ut præ nimia erga mortem Christi compassionem totum mundum susque deque vertere velle viderentur. Nam et Paulus de Palatio ait⁶: *Clamat; ut voce sua illa terribili prædam Infernus dimitteret, quam tot antea seculis tenacissime in faucibus tenebat.* Ludolphus Carthusianus ait⁷: *Validus et magnus clamor ille usque in Infernum auditus fuit et cœlum terramque tremere fecit. Quare vox illa non fuit naturalis, sed miraculosa: et non naturæ, sed Dei virtute formata.* Hæc totius universi commotio, quæ virtute hujus vocis Christi secutura erat, ab Ezechiele multis sæculis antea in spiritu prævisa fuit: ait enim⁸: *Audivi vocem commotionis magnæ.* Lanspergius in Homilia quadam ita scribit⁹:

Vide in Christi morte, quam singulare fuerit, quod clamans expiravit: validus hic namque erat

clamor, ac potens, atque ut dicunt, ad Infernum usque (quod tamen de hujus virtute magis, quam sono debet intelligi) auditus fuit, cœlum faciens fremere, ac terram: quare vox hæc

morosa atque sonora, miraculosa et soli Christo propria fuit, non naturalis. Origenes commotionem considerans omnium creaturarum, quæ in morte Christi facta fuit, subjungit¹⁰: *Magna sunt facta ex eo, quod magna voce clamavit Jesus.*

Hugo Cardinalis ex auctoritate Chrysostomi inquit¹¹:

Hæc vox velum scindit, monumenta aperit. Ac proinde Centurio conversus fuit, inquit Albertus

Magnus super Marcum¹²: « videns enim quia sic clams in tenebris et scissura petrarum et monum mentorum apertione, divisione veli templi et maxime in clamore valido vocis, quæ in morientibus acui solet. »

6. — *Clamavit voce magna.* Omnes sacri Doctores in hoc unanimiter conveniunt, quod benedictio, quam Jacob Judæ, sub metaphora leonis, impertitus fuit, ad Messiam fuerit directa, qui e tribu Juda carnem assumpturus erat, quique pariter in aliis Scripturæ locis sub hoc leonis nomine præfiguratus fuisse noscitur. Ac proinde Rupertus Abb. super illa verba (Prov. xix, 12): *Sicut fremitus leonis, ita ira Regis, interrogat, dicens¹³: Cui? Nonne Inferno et sempiternæ morti et diabolo, terrenarum rerum Principi?* Talem fremitum tanti leonis, quomodo senserunt spiritus illi, quando quidem terra insensibilis et inanimata sensit? Mota est enim clamante Domino voce magna et motu suo, cum scissura petrarum, fremitum illum se sustinere non posse clamavit. Pulchre igitur dictum et veraciter adimpletum est: *Juda, adorabunt te filii etc.*

7. — *Clamavit voce magna.* Angelus de Pas hanc hujus clamoris assignat rationem moralem¹⁴: « Magra voce exclamavit, ut in magnis tribulationibus, quibus saepe usque ad mortem vexatur corpus ejus, quod est Ecclesia, sciant Christi fideles vigilare Christum et clamare et in magnis miserationibus opem ferre. » Hugo Cardinalis ex hoc clamore aliud quoddam elicit documentum, inquiens¹⁵: « Est forma penitentis expressa, qui moriens, de peccato dolet per contritionem, clamat per confessionem, plorat per satisfactionem et sic tradit spiritum in manus Dei. » Salmeron inquit¹⁶: « Dοcet nos suo exemplo, ut tempore mortis clamare ad Dominum, ut spiritum nostrum suscipiat. » Nam ut Paulus de Palatio ait¹⁷: « In illo novissimo momento jacitur vitæ alea, ibi igitur de capitis periculo, ibi cœlum nobis, gloria, Deus periclitantur. In eo punto totius salutis nostra cardo versatur. Clamat igitur magna voce, qui se in magno periculo videt, voxque magna magnum excitet Deum ut magno auxilio accurrat in magno periculo laboranti. » B. Laurentius Justinianus ita arguit¹⁸: « Si in tormentis positus fortissimus sic vociferatus est gigas, quid ager infirmus homunculus? Si turris invictissima tempestatis impulsu pene mota est et tremuit, quid arundo tenuis et delicata? Quibus verbis insinuat, non solum in morte, sed et in omnibus aliis periculis ad Deum recurrentem ei

¹ JOAN., XVI, 21. — ² GAL., IV, 19. — ³ ISA., XLII, 14.

— ⁴ LUC., XXIII, 12. — ⁵ DIONYS. CARTH., in Marc.

— ⁶ PAUL. DE PAL., in Matt. — ⁷ LUD. CART., p. 2, c. 64,

— ⁸ EZECH., III, 12. — ⁹ LANSPERG., h. 52 de Pass.

— ¹⁰ ORIG., tr. 35 in Matt. — ¹¹ HUGO CARD., in Luc.

¹² ALB. MAGN., ib. — ¹³ RUP. ABB., l. XIII in c. 26 Matt.

— ¹⁴ ANG. DE PAS, l. II, c. 46 in Luc. — ¹⁵ HUGO CARD., ib.

— ¹⁶ SALM., ib. — ¹⁷ PAUL. DE PAL., in Matt. — ¹⁸ B.

LAUR. JUSTIN., ib.

clamandum esse. Unde Hugo Cardinalis ait¹: « Revera magna fuit vox illa, quia magna ostendit. In hoc enim quid faciendum sit nobis in omnibus periculo tentationis et in ipso articulo mortis, edocuit bonus Magister: tunc enim Pater invocandus est, tunc ei filiali amore medullitus adhaerendum, tunc potissimum ei spiritus commendandus est. »

DISCURSUS XI

DERELICTIO, DE QUA CHRISTUS IN CRUCE LAMENTATUS FUIT, IN EO PRÆCIPUE CONSISTEBAT, QUOD IN PASSIONE SUA OMNI DESTITUTUS ESSET CONSOLATIONE.

IDEA SERMONIS. — 1-2. Adducuntur variae rationes quare Christus voce magna conquestus fuerit de sua derelictione. — 3. Christus suo clamore voluit declarare naturale suum desiderium. — 4. Divinitas sensibilem partem humanitatis dereliquit in puris naturabilibus. Eruitur sensus litteralis hujus derelictionis. Modus quo humanitas Christi a Deo derelicta fuit declaratur apta similitudine. Christus in cruce ita passus fuit, ac si esset peccator. — 5. Figura duorum hircorum, applicatur Christo patienti. — 6. Mellis oblatio in Domini sacrificio prohibita, figuravit illam Christi derelictionem.

Clamavit Jesus voce magna, dicens: *Eli, Eli, lamma sabachthani? hoc est, Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Matth., xxvii, 47.

1. — Sanctus Leo Papa in sermone xvi, *de Passione* hoc Filii Dei in cruce pendens ad æternum Patrem suum editum lamentum considerans, inquit²: « Vox ista dilectissimi, doctrina est, non querela. » Et ideo, ut alibi sèpius diximus, S. Augustinus crucis patibulum cathedram appellavit, ac proinde operæ pretium erit documenta diligenter investigare, quæ coelestis Magister noster nobis tradere intendit, quod presenti discursu faciemus.

2. — Consideratione digna est circumstantia illa, ab evangelistis observata, scilicet quod Christus loquendo leverat vocem suam et clamaret: *Clamavit voce magna.* « Exclamavit enim, ut Angelus de Pas ait³, non propter absentiam ejus, ad quem excludat, quia ego, inquit, et Pater unum sumus; neque vox magna excludat, quod vel mitiori, vel silentio non potest exaudiri, qui est omnia in omnibus. » Cum enim Redemptor sapientia et verbum sit Patris, utique ad hoc ut intelligatur, opus ei non est, ut vocem suam elevet; et tamen clamavit Jesus voce magna. Porro cur vocem suam elevarat, S. Bernardus a S. Bonaventura citatus, indicat, dicens⁴: « Valide clamavit, ut audiatur ob omnibus, clamori lacrymas addidit, ut homo compateretur. » Didacus Stella in Lucam

¹ HUGO CARD., in Matt. — ² S. LEO, S. 16 de Pass. — ³ ANG. DE PAS, in Luc. — ⁴ S. BERN. cit. a S. Bonav.

ita scribit¹: « Voluit edere hanc magnam vocem, jamjam moriturus, ut nos desides, jacentes, somniculosos, imo et mortuos, ad tam incredibile miraculum aspiciendum excitaret, quale erat, quod vita moreretur et Deus patet. » Eadem verba apud Paulum de Palatio leguntur, qui alia proseguens motiva, inquit²: « Clamat cum moritur, ut attendamus eam mortem, quæ mortem nostram destruit, eam mortem, quæ mortis mors fuit, morsus inferni. Annon merito Christus clamat, ut spectaculum illud inspiciamus, quo nullum neque fuit, neque erit in orbe majus? magna voce clamat, quasi diceret: « O surdi mortales, hactenus docui, hactenus predicavi, hactenus clamavi: Jam me non estis amplius audituri, neque prædicantem, neque clamantem. Clamans nunc morior, ut unicus hic clamor in auribus vestris perseveret, qui vos scienciam admoneat, nt caveatis peccata: ea enim mortis hujus causa fuere. » Salmeron quoque Christum clamasse dicit³: « Ut ingratum genus humanum ostenderet, nam cum miraculum tenerum idoneum esset sua magnitude ac novitate ad eos convertendos, tamen non moverunt, quæ esset causa ejus, quod gerebatur: quare ipse loquitur clamans, ostendens se esse earum auctorem. » Chrysostomus ait⁴: « Ut intelligerent ab eo tenebras factas fuisse. » Inter hasce porro tenebras extulit vocem suam, ut ab obstinato et surdo illo populo audiretur, illisque clarissimum divinitatis sua lumen et notiam donaret. Siquidem juxta plurium sacrorum interpretum opinionem Salvator noster, Psalmum xxi, in quo præcipua passionis ejus mysteria prædicantur, recitat. « Exclamat, ut videatur implere oracula, » inquit Angelus de Pas⁵: « Voce mea ad Dominum clamavi: in tribulatione mea invocavi Dominum et ad Deum meum clamavi. Ego clamavi, quoniam exaudiisti me Deus. » S. Thomas super Matthæum idipsum notat, scilicet Salvatorem hæc verba recitare voluisse, ne Hebrei se excusare possent, quominus illum agnoscissent; citatque auctoritatem S. Hieronymi dicentis⁶: « Impii sunt, qui Psalmum illum aliter exponere volunt, quam de passione Christi. » Clarius tamen idipsum Euthymius in hæc verba scripsit⁷: « David cum est verbum (scilicet quod Christus in Psalmo xxi recitavit) Hebraice autem hunc Psalmum clamavit, ut solis Hebreis notum fieret, qui soli Davidica noverant. »

3. — *Clamavit voce magna, dicens: Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Lucas Brugensis super hoc lamentum valide considerable movet dubium⁸:

¹ DID. STELLA, in Luc. — ² PAUL. DE PAL., in Matt. — ³ SALMER., t. X, tr. 40. — ⁴ CHRYS., h. 48 in Matth. — ⁵ ANG. DE PAS, ib. — ⁶ S. THOM., in Matt. — ⁷ EUTHY., c. 67 in Matt. — ⁸ LUC. BRUG., in Matt.